

Assur-bán-apli királyt vadászat közben ábrázoló dombormű a ninivei Északi Palotából. Az uralkodó díszes ruhát, diadémot és hosszú csizmát visel (Kr. e. 668–631)

AZ ÚJASSZÍR LUXUS VIZUÁLIS MEGNYILVÁNULÁSA

Kutyifa Ákos

Az öltözködés és a fizikai megjelenés az első mezopotámiai civilizációktól kezdve napjaink fogyasztói társadalmáig a társadalmi kommunikáció egyik legfontosabb eszköze. Az identitás kifejezésén túl a ruházat viselőjének társadalmi rangját, foglalkozását vagy épp gazdasági helyzetét is jól mutathatja. Nem véletlen az sem, hogy a középkori feudális Európában például ruharendeletek szabályozták, hogy a különböző társadalmi osztályokba tartozók milyen ruhát viselhettek.

Meglepő, hogy az ókori mezopotámiai ruhatípusok száma a térség közel háromezer éves történelméhez és az ide bevándorolt népek sokszínűségéhez képest nem túl nagy. A Tigris és az Eufrátesz folyók által bezárt területen szinte alig érzékelhetőek regionális különbségek, ami jelzi az itt élő népesség minden politikai érdeken és ellentétén túlnyúló közösségtudatát. Mezopotámiában az öltözködés hasonló szimbolikus nyelvvvel rendelkezett, mint az ékírás, a kultuszok és egyéb szokások, amelyet

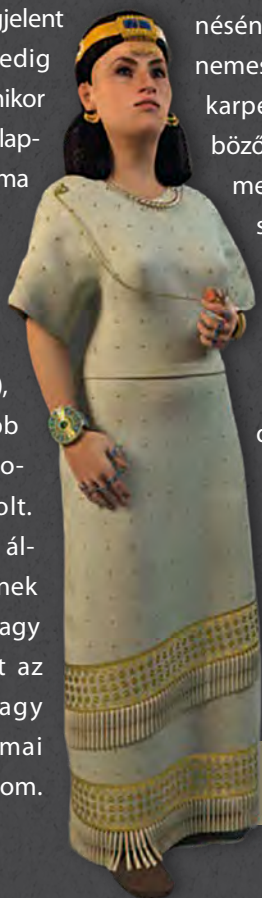
Gránátalma alakú gyöngyökkel és drágakő berakásokkal díszített arany fülbevalók a kalhú királynősírokból (Kr. e. 8. század közepe)

Arany fülbevalók a kalhú királynősírokból achát és karneol berakásos, gránátalma alakú gyöngyökkel (Kr. e. 8. század közepe)

az ide betelepülő néphullámok rendszerint gyors ütemben vettek át. Az általánosan használt ruhadarabok ráadásul az évszázadok során rendkívül lassan változtak, és ezek a változások is inkább az addig meglévő ruhatár bővülését jelentették új darabokkal. A szűk háromezer év alatt mindössze két jelentős módosulást tapasztalunk. Az első nagy váltás az úgynevezett lepelruhák viselésének első időszak után történt, kb. az Akkád Birodalom regnálása alatt (Kr. e. 24. század második fele), amikor is megjelent az úgynevezett tógaruha. A második pedig a Kr. e. 2. évezred második felére tehető, amikor is a tunika viselete terjedt el széles körben. Alapvetően az ekkor kialakult viseletet hordják ma is tradicionális öltözetként például Irakban.

A tunika Kr. e. 14–13. századi megjelenése és széleskörű elterjedése meghatározta a nagy birodalmak viseletét, így az Újasszír Birodalomét is (Kr. e. 911–609), ami a mezopotámiai vaskor legnagyobb területi kiterjedésű, legmeghatározóbb politikai, kulturális és gazdasági hatalma volt. Voltaképpen az asszírok által kialakított állami struktúra mintájára épülnek fel később az olyan nagy birodalmak, mint az Óperzsa vagy épp a Római Birodalom.

Noha az asszírok regnálása alatt tömérdek kisebb változás is történt a mezopotámiai viseletben, de az alapvető ruhadarab az egész testet befedő, ujjas tunika maradt. Egyszerű öltözetként önállóan is viselték, ám a magas társadalmi rangú személyek más ruhadarabokkal, általában különféle sálakkal vagy leplekkel kombinálva hordták.

A társadalom előkelői és az uralkodó réteg megjelenésének szerves részét képezték továbbá a különböző nemesfém ékszerek és egyéb kiegészítők: így karkötők, karperecek, lábperecek, fülbevalók, nyakékek, különböző fejfedők és fegyverek. Amelyek nemcsak fényűző megjelenést nyújtottak és jelezték a magas társadalmi státuszt, hanem a ruházattal kombinálva az ékszerek és egyéb kiegészítők egy összetett szimbólumrendszert is alkottak, ami utalt az adott személy identitására és a közösségben betöltött szerepére is.

Az asszír királyi és udvari öltözet tökéletes példait szolgáltatják a birodalom nagy fővárosainak (Kalhu, Dúr-Sarrukín, Ninive) palotáiból előkerült domborművek ábrázolásai. Az uralkodó ezeken a domborműveken általában hosszú tunikát visel, melynek alsó részét bojtok szegélyezik. Erre egy rojtozott szélű sálat vagy leplet csavarnak különféle technikákkal. Adott alkalomtól függően

Rekonstrukció a királynői viseletről, a kalhú királynősírokból I. és II. sírjainak leletei alapján

Rozetta alakú arany ruhadíszítések a kalhú királynősírokból (Kr. e. 8. század közepe)

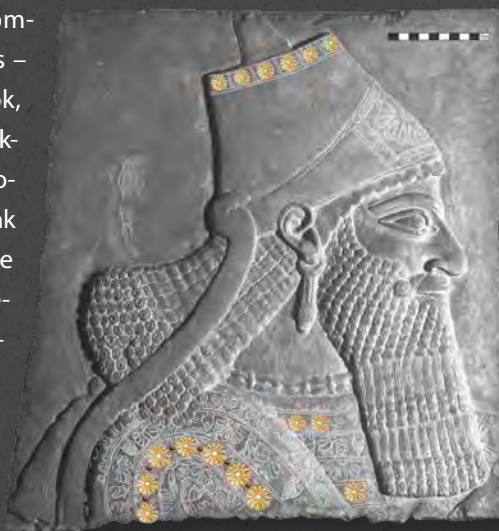

Szőlőlugas-jelenet a trónon ülő királynővel és a klinén fekvő uralkodóval.
Dombormű Assur-bán-apli ninivei palotájából (Kr. e. 668–631)

más és más felcsavarási technikákat használtak, így a felső sálruha más-más stílusban helyezkedett el az uralkodón. Ezeket a különböző felcsavarási technikákat sajnos azonban a mai napig nem sikerült rekonstruálni. Mind a tunika, mind a felső sálruha anyagát jellemzően színes hímzéssel vagy a ruha anyagába bevarrt kis méretű arany vagy ezüst fémdíszekkel dekorálták. Ezek az úgynevezett brakteáták a bekarcolt díszítések formájában mutatkoznak meg a domborműveken ábrázolt ruhák felületén.

Az uralkodó megjelenésének jellegzetes eleme a fezszerű, hegyes asszír süveg. Ezt a kezdetektől fogva egyesítették a hatalom hagyományos jelképével, a diadémmal, amelyet általában rozettákkal díszítettek, és egy hosszú szalag lógott le róla. Bizonyos eseményeken, például vadászatok alkalmával a király csak az arany diadémot viselte. A lábbelik tekintetében az asszír viseletben már általános a szíjjakkal felerősített bőrszandál, de vadászatkor megjelenik a katonai viseletből átvett magas szárú csizma is.

Az udvari férfiviselet fontos komponensei voltak még az ékszerek is – a hosszúkás kereszt alakú fülbevalók, a mindkét karra felhúzott díszes (sokszor állatfejes végű) karperecek és rozettás karkötők –, melyeket nem csak az uralkodó hordott. A viselet része volt még a rövid kard, amely hüvelynek vége sokszor kettős oroszlántestben végződött. Továbbá a kézben tartott jogar/buzogány vagy pásztorbot, amik a hatalom általános jelvényei voltak Asszíriában.

Az uralkodót ábrázoló dombormű II. Assur-nászir-apli Északnyugati Palotájából Kalhuból. Ruháján és fejdíszén brakteátás díszítéssel (Kr. e. 883–859)

A trónörökös és a magas rangú tisztségviselők viselete sok tekintetben hasonló volt az uralkodóéhoz. A domborműveken megfigyelhető legfontosabb különbség, hogy a fezszerű fejdísz helyett ők csak a rozettás díszű diadémot viselik (vagy egyáltalán nem hordanak fejfedőt). Tunikájuk szövete kevésbé díszes, és a testükre csavart sál, mind a feltekerés technikájában, mind típusában különbözik az uralkodóétól.

Az asszír férfi megjelenés és testkép elengedhetetlen alkotóeleme volt a hosszú, ápolt, fürtökbe rendezett, egyes végűre vágott szakáll és a vállig érő, dús haj. A szakállviselet az egész asszír férfi lakosságra jellemző volt, ez alól csak egy szűk magas rangú udvari tisztségviselőkből álló csoport, az eunuchok voltak kivételek, akik a művészeti ábrázolásokon arról ismerhetők fel, hogy nem hordanak szakállt. A szakáll hosszának lehetett valamilyen hierarchiajelző szerepe is, a domborműveken ugyanis jól látszik, hogy mindig a legmagasabb rangú tisztségviselőnek vagy az uralkodónak van a leghosszabb arcszőrzete. Megfigyelhető még, hogy az uralkodót és a társadalom előkelőit feltűnően erős izomzattal ábrázolják. Ez azonban nagy valószínűséggel nem a valóságot, hanem a kor normáinak megfelelő ideáliszt testképet tükrözte. E szerint

Drágakő berakásokkal és összetett díszítéssel ellátott aranykarkötő a kalhú királynősírokból (Kr. e. 8. század közepe)

az ország és a társadalom legmagasabb fokán álló személyeket határozott tekintettel, izmos végtagokkal, esztétikus testfelépítéssel és stabil testtartással jelenítik meg. Ezzel is azt sugallva, hogy ők uralkodásra és az ország vezetésére teremtettek. A mezopotámiai művészetben a kezdetektől ilyen módon ábrázolták az uralkodókat.

Lazúrkő gyöngyökkel díszített aranykorona a kalhú királynői sírok III. sírjából (Kr. e. 8. század közepe)

Az asszír udvar női tagjairól ugyanakkor nagyon kevés képi forrással rendelkezünk, s ezek is legtöbbször töredékesek. Egyedi betekintést nyújt az előkelő hölgyek viseletébe a II. Assur-bán-apli (ur. Kr. e. 668–631) ninivei palotájából előkerült szőlőlugas-jelenet. A domborművön a klinén [ágyyszerű kerevet – a szerk.] fekvő uralkodó mellett felesége ül egy magas trónon. A királyné karperece és karkötője ugyanolyan, mint a királyé, sőt még fülbevalójuk is megegyezik. Fontos megemlíteni, hogy a fülbevalók nem kizárólag a női megjelenés részét képezték, hanem a férfiak viseletének is szerves alkotóelemei voltak. A hosszú tunika és az arra tekert sál már más típusú. Hasonlóan az uralkodóhoz a női ruha egész felülete gazdagon díszített kör alakú lemezekkel, amelyek a valóságban valószínűleg nemesfémből (aranyból vagy ezüstműből) készülhettek. A királynői viselethez szorosan kapcsolódik a várfalat idéző motívum (az úgynevezett pártázatos díszítés), amely nemcsak a sálruhájának a szegélyén, hanem a fejdíszén is megjelenik. A várfal mintájú fejdísz a királynők általános viseletének számított.

Az ábrázolás a jelenet bensőségességét emeli ki, így az már korábban is egyértelmű volt, hogy a királynő nem a teljes ékszerkészletével és nem a legdíszesebb ruhájában jelenik meg itt. Mégis óriási meglepetés volt a kutatásban a kalhú királynősírok leletanyagának gazdagsága és sokszínűsége. Az iraki régészek által 1988–1989-ben felfedezett három sírban belül több koporsóban talált összetett díszítésű arany és ezüst fülbevalók, karkötők, karperecek, bokaperecek, nyakékek és fejdíszek olyan technikai és formai változatosságot tártak a kutatás elé, amely jelentősen kibővítette az asszír viseletről

alkotott képünket. A sírok a Kr. e. 9–8. század közé keltezhetők. A rengeteg komplex díszítésű drágakő berakásos aranyból készített darab közül kiemelkedik a III. sír 2-es koporsójában, egy leánygyermek

fején megtalált fejdísz. Az aranykorona teljes egészében aranyból készült, szőlőlevelek, kék lazúrkő berakással készült szőlőfürtök, rozetták, gránátalmák és négyszárnyú *apkalluk* (bajelhárító mitikus lények) dekorálják. Feltételezhetjük, hogy hasonlóval vagy talán még díszesebb és finomabb kidolgozású darabokkal a királynők is rendelkeztek.

A kalhú királynősírok leletei alapján ugyanakkor az asszír férfiviseletre is következtetni tudunk, hiszen mint az fentebb látható, a legtöbb típus uniszexnek számított. A férfi- és női viselet között a határ tehát meglehetősen vékony, szimbolikus volt.

Az újasszír öltözködés és viselet a birodalom 300 éves fennállása alatt csak csekély mértékben változott. Ez a változás is leginkább az ékszerek típusainak kibővülését, valamint a tunika és a sálruha díszítettségének átalakulását jelentette. Összességében az asszír előkelők csillogó, luxushatást tükröző megjelenése, öltözködése a görög történetírók által gyakorta emlegetett későbbi csodás óperzsa gazdagság prototípusa volt.

II. Sarrukín és a trónörökösét ábrázoló dūr-sarrukín (horszábádi) dombormű rajza. Mindketten hosszú tunikát és sálruhát viselnek (Kr. e. 721–705)